

СТРАЖИЛОВО

ЛИСТ ЗА ЗАБАВУ, ПОУКУ И КЊИЖЕВНОСТ

ВЛАСНИК И УРЕДНИК ЈОВАН ГРЧИЋ.

БРОЈ 15.

У НОВОМ САДУ 9. АПРИЛА 1887.

ГОД. III.

КРАЉЕВО ЗВОНУ.

ПО Р. Х. СТОДАРУ

СПЕВАО МИЛОРАД П. ШАПЧАНИН.

(Наставак.)

Краљици се тако завршише дани.
 Три је пуна дана гледали дворани;
 Око ње је многа воштаница сјала,
 У сандуку златном к'о јагње лежала;
 На лецу јој главу златну круну дали,
 По одећи драги камени трептали.
 Запојаше песме, што ти срце скруше,
 И молитве оне за упокој душе.
 И понова много, много дошло беше,
 На онда је вечној кућици понеше.
 Та никада несте таке пратње глали: 700
 У покривен бубањ тихо добовали;
 Свечана тишина куда год се ишло;
 (К'о да ј' царство мира у улице сишло),
 А мртвачка кола — чисто т' срце трне,
 Кад погледаш слеме и завесе црне;
 На главама коњским она црна пера,
 А сав је у црном онај, што их тера.
 Уз краља властела велика и мала
 А песма се чује великог хорала.
 У старој је цркви тишина и тама, 710
 Ту спустише сандук с болом и сузама.
 На плочи је натпис од мрамора сива:
 „Овде јагње божје у Богу почива.“

У палачи тужно. Усели се чама
 У ходнике дуге и по одајама.
 Већ су и дворани велики и мали
 Своја тужна срца утехом стишали;
 Већ давна владарку црна рака крије,
 Ал се чама јоште разгалила није.
 Та од како краљу другарице неста, 710
 Он по двору драга обилази места,
 Свуд му огњем живим успомене сену —
 Чини му се, свуда види слику њену,

Загледа се — оком боји се да трене —
 Да се сит нагледи своје миле жене;
 Та није то сенка; код цвећа је ено,
 У белој јој руци плетиво шарено.
 Усправи се, сагне, исто као жива,
 Сад кринове љуби, а сад их залива;
 А кад своје цвеће свежом водом поли, 730
 Бројанице узе па се Богу моли.
 Месечина пала, ћути поноћ глува,
 Стала код колевке па детенце чува,
 Снови, к'о лептири са злаћани руби,
 Облећу над њиме, а она га љуби.

Шта се краљу у маштама мете,
 Знаде онај, ко је им'о дете,
 На груди је мет'о чедо мало
 А оно га очицама глало.
 Љубио га, спуштао и диз'о, 740
 Ношао га, од куд год је стиз'о;
 Најважнијим да се бави радом
 Допиркнуће, макар било крадом,
 Покрива га — та зима му шкоди! —
 Одзову л' га, на прстима ходи;
 Мешкољи л' се, он му љуљу њише —
 Притаји се, не сме ни да дише;
 Ако оде, за часак га ево;
 Заплаче л' се, а он би му пев'о,
 На га љуби, да „буји и паји“, 750
 А кроз песму лете уздисаји.
 Гледа л' дуго, спонада га страва,
 На груди га меће да успава,
 За све горке, што је до сад пио,
 Тај му терет срцу мелем био.
 Обузе га ново миље неко —
 Ал да није далеко, далеко,

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

У том царству вечитога мира,
Жива нога куда не додира;
У срцу му, ето, мило, ласно,
Љубио б' је, ал је сада касно,
И та љубав од сласти и плама
Излије се у врелим сузама.

760

Рани греси, потоње кајање,
Хај, жени је дужан миловање,
Па га, можда, тамо Богу тужи —
Грли дете, да јој се одужи.
Тежак прекор да са душе стресе,
Од детиње бeше не миче се;
Све што има, њему би да даде:
Снове, бриге и велике наде.
И не сања, да тај цветић жића
Свенут' може од првог ветрића.
Дете расте (време брзо ходи),
Очицама поче да поводи;

770

Оцу суза од радости сјаје,
Кад ручице почело да даје;
Бабо му је играчака дон'о,
Свиралице и малено звоно,
Свира, звони, а дете се цери;
Сад га диже, сад га опет мери,
Положи га, па га шопка, туче,
И за мали носић га повуче,
Па га опет на јастук посади,
Па зечића на зиду му гради,
Држи руку према свећи ближе,
Дрма претом, зечић ухом стриже.

780

Сад га опет срећан диже тата
На колена, на поамна хата,
Хајд' полако, та седло је меко,
Хона, цупа! Далеко, далеко!
Па му звецка, па у трубу труби,
У малечка усташца га љуби,
На раме га, на престо, посади,
А кнежевић ребеће се млади;
Отима се; гле, ручице не да,
Па господски са свог трона гледа.
А к'о зашт' се поносио не би?
Срце баба одано је теби;
Љубав свију слила се у њега,
А он ти га покорио свега.

790

800

И тако је, гајећ' мила сина,
Десет дугих провео година.
Око царства радио је вредно,
Да му буде моћно и угледно.
У рад гадан никад није уш'о,
Лукавства се и преваре гнуш'о,
Држао се, ако ј' с киме спрег'о,
Мучки с боја никад није бег'о,

Пун витештва и јуначке части,
Чист од огња освајачке страсти,
Држава му још сва срећа беше,
Кад његову богови однеше, —
Престо му је чудну силу скрив'о:
На љубави народној почив'о.
Краљ паметан и уметан много,
Искушат' га нико није мог'о;
Посланици многи су му слати,
Све лукави, стари дипломати,
Сваки га је на свој лепак вук'о,
Спред'о, лаг'о, па најзад умук'о;
Клањао се, до земље се с'виј'о,
Али најзад празнорук одлиј'о.
Ал тако је и морало бити:
У краљу је тешко саломити
Срце чисто и дух племенити.

810

820

830

Па таке је он спремао дане
И за своје лукаве дворане;
Кад мишљаху сами побрат' руже,
Место краљу себи да послуже, —
Није дао, да се слаби гања,
Гнушајућ' се њинога ласкања;
Шалу, коју хтеше збити с кнезом,
Једним само збрисао потезом!
Бeће било старудија стара,
А судови коло кајишара:
Сакри, слажи, отимљи и ружи,
Твоја правда — само новац пружи!
А у цркви јоште гори вуци:
Папиштанци, уље и хајдуци;
Нек је само изобиља руна,
А о' стаду — ко води рачуна!
Краљ, слушајућ' гласе срца свога,
Ловио је једног по једнога.
Разреди се неваљала свита —
Оде кукољ из чистога жита.
Све повика: Бог да живи краља!
Ал у кули он се не помаља.
Што ли и сад своју срећу крије,
Што за звоно повукао није?

840

850

И рат дође. Против своје воље,
Народ води краљ на бојно поље.
Али на што још крв људску лити?
Дође тако па се мораш бити.
Опак отац краљице покојне
Хоће кавге — па ето ти војне.
Није доста, што ј' својима влад'о,
Већ свој нокат и даље забад'о;
Мили су му забрањени путеи —
У држави туђој да замути.

860

Кћи је мртва, свео цветак рани,
 С њом и задњи узи покидани.
 Краљ се склања, ал узалуд труди,
 Старац-сусед сурових је ђуди,
 Куд потегне 'нако жесток, смео,
 На по пута није стати хтео.
 Краљ је јунак, све пред собом слама,
 Врела крв му бије по жилама,
 Ко његовој да с' одупре снази? —
 Таста-краља до ноге порази. 870
 С те недаће таст се махну свега,
 Наже кући, па бега ли — бега!
 За њим стреле као тучу баца
 Вешта рука хитрих гонилаца.
 А кад није одолет' им мог'о,
 Кад се старац намучио много,
 Затвори се у најтврђем граду,
 Па од гњева чупа себи браду.
 А зет-краљу под зидине пао,
 Силном војском града опасао, 880
 Шуме крчи, а ритове суши,
 Диже шанце, а лагуме буши.
 О мој старче, тешко ли си теби!
 Да си птица, излетео не би!
 Ал је старац јогуница стара,
 Недаћа га лако не обара,
 С дана на дан нове жртве гледа,
 И опет се саломити не да.
 Шта пут ноћу, кад тишина влада,
 Са свом силом излета из града, 890

Гневан лети низ бедеме стрме,
 Пуца пушка а топови грме!
 Сад тек сене, сад је опет тама,
 Тутањ, пуцањ — небо се пролама!
 Боже мили да вељега јада!
 Куле с' роне, зид за зидом пада,
 За зидовма глад и помор влада —
 Скрушен старац предао је града,
 Нема праха, нема силе више —
 Капије се широм отворише. 900
 Бог победе под ноге их баца.
 Кључе носе два реда старца:
 „Бој не смета нашој седој бради,
 „Ал нам деца помреше од глади.
 „Да би хлеба, тешко, краљу, теби!
 „Никада нас освојио не би!“

„„Рат је само за нас људе, старци,
 „„О груд мушку леме се ударци.
 „„Кључе нећу. Ови хлеби меци —
 „„Поклон вам је. Носите их деци!““ 910
 Добри старци, шта су друго знали,
 Од чуда су на колена пали.

„„Устаните! Сви сте драги мени.
 „„Јунаци сте — нисте покорени.““

Кликну народ са обадве стране:
 Добром краљу жели сретне дане.
 Бог ратова срећу му је доп'о —
 Па што данас не зазвони звоно?

(Наставиће се.)

ПЕСМА.

ЦРТА ИЗ СЕОСКОГА ЖИВОТА.

НАПИСАО П. АДАМОВ.

(Свршетак.)

онда као дошао Сава Ралин, па ната-
 као Груји неку врећу на главу. па се
 Груја претвори у корњачу...

*

Устумарао се Груја то вече по селу. Иде
 као пуст, а не зна ни сам, куда ће ни шта ће.
 Не зна, а овамо га нешто гони, напреже, ра-
 спиње. Хоће да му пукну груди, како му на-
 брекле.

Мисли, »све« је казао Бојани А док јој
 није »све« казао, мислио је да ће му бити лакше.
 Па гле! Још мора нешто рећи, још нешто.
 Али... другом неком.

Сада тражи канда тога другог неког. И све
 му се мете по памети Сава Ралин. Па кад му
 то дође у памет, онда опет мисли, шта има да

му каже. Мисли, па не може ништа да измисли.
 Стисне песницу, па — ух! Тукао би се зар!

А баш као уз пркос ни бар пушта пса где-
 год каква, да залаје за њим, да се тек има на
 кога бацити. Само у бари иза села крекећу
 жабе; па и оне на пакост, јер им не може
 ништа...

У том иза рогља искрее поворка девојака
 и момака. Девојке се загрлиле с девојкама, а
 момци око њих. Па певају.

Груја се сакри за дуд.

Певају.

И он све јасније разабера, шта певају Чује
 баш име Бојанино, па и име... Саве Ралина.
 И проћи ће тако и поред Бојанине куће!

Е! Сад ће бити боја!

Грујо, сад...!

И збиља Груја потеже за њима. Пође па...
Обиђе око дуда. И оде, куд је пошао...

Пред њим блисну свећа кроз прозор.

Дошао спрам Патлиџанове крчме.

Хоће ли унутра?

Скратио кораке, али ипак још одмакао то-
лико, да је вратима већ окренуо леђа.

Хоће... Не ће...

Па опет!

Као лентирица, што лута ноћу, па се ле-
прша, а не зна зар ни сама куда ни камо, док
се не залепрша на какву свећу, те налети на
њу, ако и не ће, — тако и Груја окрену у
крчму.

Што ближе вратима, све брже корача. Кад
се већ нашао на прагу, шмуруну унутра, само
— да га нико не види.

На исполиваном столу чкиљи лојаница. А
спрам ње неко наслонио главу на сто.

Срце му узе лупати. Осећао се, као да је
утекао испред некога, а није се склонио на си-
гурно место.

Већ се покајао, што је ту ушао; или се
застидио, што је пропустио онаку прилику, па
окрену да се врати.

У том онај иза стола диже главу, па се уз-
вери на њега пијаним погледом.

— Хеј Бумбићу!

Груја се трже, ал коракну на поље.

— Шта си се пренао, мајчин сине?

Груја застаде. »Пренао се!« Осврну се опет
унутра. Стао, па гледи онога, као да му пока-
же, како га се не боји.

Онај скочи иза стола.

— Од' амо, од'! Шта си се уплахирио ту
као логов? Имам вољу баш, да се рвем с ким.

Груја се насмеши. Чисто му гракну срце,
као мамурноме на киселе краставце. А вели:

— Окај се лудорије, Симо!

— Хајд без шале! — опет ће онај, а то
Сима Лесковац. — Да поиграмо мало по овој
соби нас двојица, кад нико не ће, а толико
њих ту било све до мало час. Кад нема бо-
љег момка, макар и с тобом. Умаче ми и Сава
Ралин.

Груји заигра срце, па корак ближе, а Ле-
сковац засукује рукаве.

— Немој се скањивати толико као баба
на целивање.

Још један корак ближе и... »загрлише се.«

— Држ' се, Грујо!

Груја стеже.

Сима дрекну:

— Аој, запис ти!

Груја измахну.

Опет онај:

— Пуштај!

Груја не чује.

— Пуштај! Немој бити луд!

Кад се једва искобеља:

— О мај, ти не знаш за шалу.

— Па збогом! — окрену Груја.

— Стој, куд си нагао? Оди, да пијемо
чашу вина.

— Нисам за вино!

— Шта ниси? Седи ту, јер сад не ће ви-
ше бити шале.

И Сима силом повуче Грују на клупу. Насу
му у чашу.

— Пи!... Ао, јеси јаки, ко те је, ... као
тролетница. Баш ми је право! Истину ти ка-
жем, баш те волим. Видиш, Ђока Стајић није
таки, па ни Сава Ралин није... Откад их ја
ту зазивам и записивам, па не сме, баш не сме
ни један. А баш је Сава Ралин —

— Мама, — уплеће се Груја.

— Е, јест! И то је пустолина, ... пусто-
лина, мој брајко!

Груја као да се ожучи, те скруни опет ча-
шу вина у грло. Понда прогунђа:

— За то ваљда, што га певају?

— Па певају га, да!

— Кад он с'ам себе пева!

— Сам, да!

— Ја ти кажем, сам! И Боја каже!

— Каква Боја?

Груја се трже. Види, да је слагао, па
осети, како је поцрвенио. Понда замуца:

— Боја... Ал... ја сам њој казао, па
се не бојим ни Саве, па казаћу баш и њему.

— Теби је нешто канда криво па Саву?

— Што ће ми бити криво? Ал што он
облеће и мој крај?

Сима се засмеја.

— За што? Ја ћу њему поломити ноге.

Опет се онај смеје:

— Пи то. Окај се Ђорава посла.

И силом натера Грују, да пије.

— Упамти, што ти кажем. Поломићу му
ноге.

Груја тресну чашницу о сто, да је у мало
не разлуна.

— Сава зна само, да се надвлачи клипка.
Ту је он јунак! Чудна ми посла! А дед друго
што, ако сме. Не сме!

Сима га већ више не слуша. Лупа и зове крчмара, да им донесе још вина.

— Трице! Сви сте ви трице! — вели Сима. — Лако је надвлачити се клипка! Лако је и порвати се! Ал хајд, ко ће пити, па да се не опије! Ту вас све Сима има у малом прсту, све! Натпио сам и Решу Карапанцу, и Јефту Пузавца, и Саву Ралина, и . . . и тебе Ђу, Бумбићу, ма да си још толики.

— Саву Ралина! Лако је с њим!

И Груја потеже чашу за чашом све наискап.

— Тако, мајчин сине!

— Ја ти кажем, Симо, Сава ће страдати са мнош, — поче Груја, а све гласније говори. Све се нешто живљи осећа.

— И ако ће! Шта је он?

— Па да, шта је! Знаш, Симо, . . . да ти кажем само! Теби само. Ја знам, да си ти мој брат и пријатељ. Знаш, ја сам тако казао и Боји, па и она каже! »И ако ће!« Јест, и она тако каже. Хе-хе-хе! А баш вечерас сам јој казао. Их, како се смејала! . . . Па сад, кад сам пошао овамо . . . Тебе сам, знаш, тражио. Знао сам, да ћеш ти ту бити. Рекох: За цело је Сима тамо . . . Па кад сам пошао овамо, а он покупио неке око себе, па иде селом и пева, . . . сам себе пева. А ја велим: Хајд, нека, нека: пресепће то тамо њему.

— И хоће! . . . Пи, Грујо!

Груја се наже за Симом, па га загрли . . .

*

Дан Огњене Марије је заветни дан за село, па се тај дан једноуди и ништа не ради.

Старији људи и жене се и иначе држе јако завета, да се не замере великој мученици. Ал омладина завела свој обичај.

Искупе се на лединама, па замећу игре свакојаке. Женскиње за себе, мушкиње за себе, па се и не мешају. А ни пост ни завет ни све остало, што уз то иде, не смета им, да се на своју руку својски пошале и насмеју, то задевајући шалу у игри то у причању.

Па у неке искупили се момци, као кад оно чобанин стера овце у гомилу.

Хоће да се надлагују.

— Али — повика Сима Лесковац, — који кога надлаже, мора га онај три пут ћоче обнети на раменима око кола, а остали нека направе коло. Хоћете ли?

— Хоћемо! — повичу сви.

— И сваки мора рећи само лаж какву.

Опет сви на то:

— Пристајемо.

— Саво, — окрену се говорник Сави Ралину и намигну на њега, — пристајеш и ти? Па одмах потражи погледом Грују Бумбића. А Грујине очи заиграше то у Симу то у Саву.

— Питај Грују, — одазва се Сава Лесковцу. Неки прснуше у смех.

Груја позеленио у лицу, па зажагрио очима.

— Није Груја никад кваро воље друштву, — одговори Сима. — Је л', Грујо?

Груја одмахну главом.

— Знам ја Грују! — опет ће Сима. — Тако, кад сам ја био мали, па чувао подојнице, па заишао у ону шуму у нашем потесу, коју никада нисам ни видио, а у тој шуми толики храстови, да им све врхови допрли чак до неба, па месец, кадгод туда наиђе, мора да запне, па се увек открњи с једне стране . . .

Тишина.

— Јест, истина је. Ја сам видио — уплете се Ђока Стајић, — ја видио једаред својим очима, . . . да бог да вам испале, ако ми не верујете, . . . својим очима видио ја ковача Рају, како покрива месецу плочу, што му се окрњила.

Већ неки попуштају од озбиљности.

— Је л' то онда било, Ђоко, — прихвати Реша Карапанца, — кад сам ја срео онога човечулка, кад је упртио од Раје ту плочу, па је носи? А ја га питам: »Куда ћеш ти, море, с отом плочетином?« А он каже: »Идем, да је прикујем за небо.« А ја: »Хајд с богом; где ћеш ти приковати ту плочу на небо!« А он: »Само да ми је метнути на главу!« Кад ја погледах у њега, а он толики, да не може својим рукама да дохвати сам своје главе. Куд ће ти шта ће ти, бобо, рекох сад. Кад ја, а он се успужа уз један храст у оној шуми, што рече отиц Сима, и тако једва допре рукама до главе, па узне натицати плочу на главу.

— Није истина, — повика Сава Ралин. — Ја сам ту био и видио. Овако је било. Пасао ја коње на ливади. Кад влашићи почели падати, мене превари сан. Док ја тако продремао, . . . колико сам, да сам, не знам, . . . тек, док ја тако продремао, а дошао тај хорјатин, па скиде потковицу с мог зеленка. Скиде је, па потеже у шуму. »Ао, не ћеш,« рекох, па за њим. Ја брже, он брже. Таман да га ухватим, а он, . . . што ти рече, Решо, . . . на храст. Е, да ми умакне! Досетим се ја, па потргнем своју ћатинку иза обојка, те одрежем храсту дебло. Бубну онај с потковицом, колики је дуг. Ја по-

теци к њему. Он к мени, ја к њему. Е, ухвати-
тисмо се у коштац. Вукли смо се тако, вукли,
ја овамо, он онамо до сутра дан у подне. Док
ти ја њега у добри час пода се, па га поткуј
оном потковицом . . .

— Лажеш, Ралине, — плану Груја Бум-
бић. — Ти, . . . ти њега потковао, . . . ти! Ла-
жеш, ма да си још једаред толики.

Сви грунуше у смех. Е, није то смех, него
мислиш, покочиће се.

А Груја изашао ван себе, па само виче:

— Лажеш, Ралине! Лажеш! Ти потковао
њега, . . . ти!

Стале и девојке, а на читаву дуж њива су
далеко од момака, стале, па гледају амо,
каква је то граја.

Први се Сима Лесковац толико бар поути-
шао, да подсети Грују на реч:

— Грујо, ти знаш наш суд.

Још већи смех.

— Мир! — загрми Лесковац. — Суд је

суд, ма и не био у општинској кући. Хватајмо
се ми за руке, па у коло. А ти Сава скочи
Груји на рамена.

— Хајд, покушај, — узне Груја

— Суда бити мора!

— Груја гази реч!

— Не сме!

— Ко не сме? — плану Груја.

— Мир, браћо. Знам ја, да Груја није ни-
кад кварио друштву воље, — опет ће Сима
своје старо.

— Скачи! — повика Груја Сави, као да
пркоси кому, па се мало приже. — Хајд скачи!

Момци се раширише у коло.

Стаде их урнебес до неба.

Девојке зацикоташе.

А Сава скочи Груји на рамена . . .

*

Још то вече добио је и Груја своју песму.

Имају и шта! . . .

ДУМ АНТОН КАЗАНИ.

ОД Л. ТОМАНОВИЋА.

(Свршетак.)

Казали је много претрпио, много гоњен
био. Он је свештеник а пјесник! И то
пјесник, који искрено служи правди и
љепоти! Дакле се није чудити његовом прогон-
ству, које нам тумачи увод његовог »Гласа из
пустиње«.

Кудгод пружих небохлепу ћутњу,
Најдох змију, која ме уије,
Кудгод правих дјевичанску слутњу,
Најдох змију, да под њом се крије,
Кудгод бавих љубку срца мутњу,
Најдох змију, да с' око ње вије;
Сад, о душо, сакупи с' у мени
Нек не ћутим вањска сличан стјени.

Па даље:

И смрт срну и немило бере
Бољу војку а мене оставља!
Пањ без грана, што вихар одере,
Што изкубе, нит с' о њем забавља.
Дух живота, што с' у мени стере,
Оне саме часе ми понавља,
У кџм мртав свакојаком раду
Још ме жива по болести знаду.

Овако огорчен пјесник рише невољну слику
славјанства онога доба (1861). Разумије се,

ова слика није јасна јер ондашње околности
нијесу допуштале пјеснику, да изрази без око-
лишавања, што мисли. Ипак читаоци кад се удубе
у повјест ове пјесме, довољно ће пјесника
разумјети.

Глед обрни, славијански сине,
Глед обрни на кџ хоћеш краје,
Ни са горе, нити са пучине
Какав зрачак свјетлости т' устаје,
С твојег неба мркасте висине
Зрак радосни за те с' не спуштаје,
Свуд јаз магле, гдје ти се одрјеца
Поглед звезде, сунца и мјесеца.

Славјанина нека незнана снага гони напријед.
Он пада бесвјесно као са високог брда стијена.

Иде тешко по отајној ноћи,
Нити позна другога, нит себе;
Само иде а куд мора проћи,
Знак оставља — своје дјече гребе!
И гдје сунце прли жешћом моћи,
И гдје земља вјечним мразом зебе,
По пустињах, код самотних вода
Живе биљег тешкога му хода.

И ће по овјем гробовима изникне бусак
траве и цвијетак, чим Бог реси укопане главе,

ето отуд капо горски лаве режућ срне граб-
љивац.

Там нек расте иностраска хвоја!
Там нек расте! То је земља моја.

Те цвјет труни, бусак гули, копа
Из гробова славијанске кости,
И чапрља, гдје још има стопа,
Што остави овај бјежак прости;
Који размишљав својијех покопа'
Страшни расап у тамној жалости,
Чим низ образ грозна суза сиде,
Своје мртве поздравља и — иде!

На томе путу издалека бијели му се »окоу
мали«.

Кò плам звезде кроз облачна скута
Кад прозачни застор једва с' бјели
А свјетлошћу око не весели.

Јури да достигне, а та »свјетлост мила«
као да даље све одскаче. Па мисли свакојаке
замишља, да то није каква »привар-сјена«, да
му удес не снује »грђе јаде и грче бједи« кад
достигне »ово мило гњијездо«.

Јер Кијево, Морава, Косово
У памети прем дубоко сједе,
Кобна поља, на вѣм штит му пукне,
Мач се скрши, бојни гром умукне!

Даље спомиње гробове, који прождиру »за
туђинску корист убијене«.

Крвне гране туј ловори шире,
Од којијех круне су сплетене
Да на главам побједниках јаче
Пробадају нег круне од драче.

Ох замани! Сада не три око,
Сан ти није то што ћутиш сада!
Сан те смртни преклопи дубоко,
Кад пожуда сљепачки те свлада,
Кад туђинцу, кој' ти крв је локо,
Који ти месо најдраже ослада,
Кој' од вјека проклиње ти име,
Вјерово си духом дјетинскиме.

У трећем дијелу пјесник нам је разумљивији.

Ал' разумјед, да ниј' никад грана,
Што цјел' стабар према гају свему;
И разумјед, да није грѣг дана
Нег кад грабиш корјену твојему.
Плахо расте грана распуштана,
Може л' вихрим одољет у тему?
Кад одоли, грана, која прши,
Свом теготом сама себе крши.

Па овако »Глас« завршује:

Но у тмини, која те окружи,
Да познадеш врјеме и знакове,
Глас ћеш чути, што се горко тужи,
Глас, што цвили и на помоћ зове;
Охрабри се, к небу руке пружи,
Дуги јади до сврхе доплове!
Спаса чекај, што ти с' упутио,
Ил' ти Кромвел, ил Вишинтон био!

* * *

Штета је велика, што овакве умотворине
леже забатаљене, што нијесу растурене по на-
роду, којем треба и сувише духовне пиће. Али,
као што сам рекао напријед, прије него се ра-
стуру, требало би, да их пјесник прегледа и
поправи на мјеста језик, као што је покојни
Медо учинио био. Па не би ли корисније ћело
учињела која српска књијара, да изда Каза-
лијеве пјесме, него ли што неке тер неке пре-
воде издају?

Што се тиче појезије саме, мени не пре-
стаје ништа, да надоставим, пошто сам навео,
што ми се чињело, да ће је карактерисати.
Човјек ољубље и родољубље, то су двије
Музе, што Казалија надишу. А у умјетништву
одиста не уступа ниједноме своме савременику.
Нека се језик Казалијев од назад четврт вијека
пречисти, његове ће пјесме синуги необичнијем
пјажем и биће омиљена књига српска у народу
нашему међу најомиљенијема.

Па како да протумачимо ово занемарење
пјесника ове врсте? »Пророци су давно били
а данас свијет неће, да су пјесници пророци,
па би му тешко било које шта чути«... Од-
говара пок. Фра Иван Деспот, никад довољно
не ожаљени хрвацки пјесник. А пок. Гвѣраци,
зафаљујући ми на превод Опсаде Фиорен-
це, пише ми: I mediocri e gli astiosi vogliono
o tutto per se, o tutto togliere altrui. Тако је;
душевно надмоћије не трпи се лако ни међу
једномишљеницима а камо ли када се судара с
нама, када осуђује наше ћеловање....

К томе кад се још узме пред очи оно, што
сам рекао у почетку о нашем душевном једин-
ству, и о свијести народној, онда нема чуда,
што Казалија не познава боље наш нараштај.

Пошто сам ово био написао, пружио ми
се прилика, да пођем до Дубровника и тада сам
потражио пјесника; и нашао сам га, ће у ду-
бокој старости чека смрт, како ми рече сам;
али можемо се уздати, да ће с нама још дуго
поживјети. Што више, читаоци овога листа могу

се падати, да ће брзо читати штогођ досад нештампано из пера Казалијева. Изрично сам га замолио, да ми уступи Сиротицу од Лопуда, повећу приповијетку, коју је био почео штампати још у Далматинској Зори, но коју још није сасвијем довршио. Његова проза надмаша његове пјесме, јер је у њој иста појезија а језик прост и чист, каквога нам је Бог дао. Прочитао ми је једну сличицу под насловом Прошјак. Слика је тако пуна живота и појезије, да је читајући сузе ронио. На моје дивљење одговори ми: — Е, има веле овизијех путина, рече ми смијући се, него да видиш мога Ћоса, на ком радим од четрст годишта!

То је хумористички сијев од тридесет хиљада десетераца, све у октавама. Био је тако добар па ми је прочитао неколико октава. Казали сматра најбољим ово ђело своје. Одиста га за живота неће и не може штампати. Али рукопис неће пропанути — тако ме старац уверавао. Ипак се ја бојим . . .

Осим тога има у рукопису цијелу Илијаду преведену, од које је прво пјевање штампано у једном програму Задарске гимназије. Али није шћно више давати, јер су му језик кварили, мје-

сто исправљали. Такођер ми је показао у преводу оде Сафине.

За вријеме одмора школског између треће и четврте године богословије су два друга путовао је по нашијем планинама од Велебића до Мораче четрдесетиседам дана, окле се вратио преко Никшића и Грахова на Молунат, па отоле опет по мору све баркама од острова до острова у Задар. Пратио их је неки Стево из Шибеника, који је са природњаком Најмајером био обишао прије све ове планине.

Ово биљемим, јер допуњује карактеристиву нашега пјесника, који је у двадесет и другој години написао Златку; ком је Иван Кукуљевић-Сакцински у Загребу држао седам година Глас из Пустине и није се могао одважити, да га печача, докле га сам у Задру није печатао као и Наду, за коју му је рекао државни тужилац: Нећу противу тебе подизати оптужбу велеиздаје, јер се чиним, да те не разумијем, — Наду, чије се прво издање од пет стотина истисака распродао у два три дана, тако да је одмах слиједило друго издање од 1500 комада.

То је пошљедњи пјесник словински!

О КНЕЗУ ЛАЗАРУ.

РАСПРАВЉА И. РУВАРАЦ.

(Наставак.)

Г. Рачки пише дакле, да је цар Стефан поставио Лазара и Вука Бранковића својим намјесником и главаром у Подунављу и Посављу, и тако је то написао Рачки не из своје главе или за љубав г. Панте Срећковићу, већ по Грку Лаонику и што је тако у истини било. Лаоник! Лаоник! стоји вика и цика тамо међу јавним и потајним присталицама г. Панте. Лаоник, учени Атињанин и писац XV. века, дакле скоро савремени, ако не баш кнезу Лазару, а оно Лазареву сину, и унуку Ђурђу Вуковићу, савремени Лаоник каже дакле, да је баш цар Стефан поставио кнеза Лазара главарем и намесником својим у Подунављу и у Посављу (а ово и јесте земља или држава краља Степана). Па како си смео тврдити, ти вајни Србине, да нико не каже, да ни Орбин и т. д., да баш нико не каже, да је цар Стефан поставио Лазара кнезом у Посављу и Подунављу, кад ето Лаоник, класичан писац и сведок то изреком каже? И за што не спомену ти одмах с почетка, шта Лаоник пише, већ најпре мотај се то са патријархом Пајсијем, то са Орбином и Лукаревићем, то са Родословима и Летописима српским, то

са жалосним животописцима и са г. Чедом а понајвише са г. Срећковићем? Зашто не поче одмах са најстаријим и са најбољим писцем, с Лаоником већ у првом одсеку — па би остао и Срем миран и мирна би остала Бачка, а у Бачкој г. Александар Сандић миран од тебе? Зашто не поче, као што је требало почети, с Лаоником, већ поче *лаоничко* и нападе на људе мирне и недужне? Отвештај на сије, окајане и треокајане? Чујте, господо и браћо и синови српски! фалио сам, погрешо сам, ето признајем, да сам погрешо, што нисам с Халкокондилем отпочео; било би и по мене боље, да сам с тим горостасом, с тим тако рећи савремеником и класичним сведоком, с тим извором извора нашег југословинскога, старога Орбина, почео или отпочео, а оне друге, ону ситињу, дробнију и ломнију господу оставио на послетку за ужину. У том сам дакле фалио. Но чујте ме још, господо и синови српски! Ја сам, као што је данас свима познато, човек страшљив и плашљив и немам поуздања у себе, па не смем одмах с очију на најјачега, на најкрућега, на неподвижнога, већ се најпре омишљам и размиш-

УНИВЕРЗИТЕТСКА БИБЛИОТЕКА

Јам да ли да загазим у ватру, да ли да се ватам у бој и у коштац, или да седим с миром и у миру у пустињи, у самостану, а борбу и бој, и челенке и кићенке, и победу и тријумфе да оставим другима, који су за борбу и за паприште и тркалиште, који су вични боју; једном речи, да оставим то старим, и као што се данас каже, *оиробаним* мејданијама. Па и онда, кад ми се већ досади читати и слушати, што г. Панта и дружина Пантина пише и пискара, говори и говорка; и кад се на то пискарање и говоркање мало наљутим и у љутини поскочим и исправим се, те се одлучим на подвиг и ратовање, а ја, као што сам од нарави страшљив и плашљив и неуздајући се јако у се и у своје кљусе и у свој зарђали у корицама мач и у свој бесперни буздован — у своју неизвећану снагу, волијем се најпре поиграти и мотати с оном лаконогом и брзолетом а мало охолом и поноситом господом, с оном трошном грађом и лако наоружаним — *levis armaturae* — људима, па тек, кад се кљусе или коњ од мејдана разигра, кад осети крв те му се црно навуче на очи, заслепити и јурнути на тешке оклопнике и бојнокопљанике; или друкчије казати, волијем на војводе и дружину Љутице Богдана, него на самога Љутицу Богдана, па тек кад с војводама свршим и руке им вежем, ударити на самог Љутицу Богдана. Држећи се тога правила, што је таман према мојој плашљивости и неувећаности, — волио сам и у овом случају поменути најпре млађе изворе и оне, који се тим млађим и већ замућеним изворима служили и на тима своје тврдње оснивали, па кад с њима раскретим, онда тек поменути и најстарији извор и најјачег сведока и онај јаки ступ, на који се Орбин наслонио и који с Орбином и све оне ситније, који се за Орбина ухватили, држи и подржава. И ја сам се мотао с оном ситном господом, кресао и сасецао оне изданке, оно ситно пруже, што је избило из тог ступа, тога раста, али Лаоник није ми и на час излазио из памети; ја сам ударао, секао и бб око себе, али сам уједно и зебао у срцу и увек ме је зној пробио, кад сам се год живље опоменуо или само помислио на Лаоника из Атине, и на његову „*турско-грчку историју*“, обично „*de rebus Turcicis historiarum libri X.*“ цитирану, и шта је Лаоник о кнезу Лазару написао, и какав ми љути бој с тим *турско-грчким* Лаоником предстоји.

„Лаоник! Лаоник!“ одјекује са свију страна. Дакле Лаоник. Г. Рачки протумачио је речи Лаоникове те пише *ио Лаонику* на поменутом месту: — „и *напокон* — (7) *остави цар Стефан за намесника и главара — у Подунављу и Посављу Лазара* и —.“ Живио г. Рачки! заори се са свију страна. Живио пречасни, мудри, трудољубиви, неустрашими г. Рачки!

Vivat Illustrissimus Dominus — illustrissimus ac reverendissimus Dominus, d. Rački! Слава дичном председнику југославенске академије знаности и уметности! Живио заточник браће наше, потомака белих Хрвата! Живио напокон заточник Лаоников, Лаоника, турско-грчког писца! Живио, трипут живио, ето он нам је спасао и Подунавље и Посавље и Лазара у Подунављу и у целом Посављу!

Море људи, не прекидајте ме, оканите се ликоввања; није још време ликоввању и *vivat*-услицању.

Живио, живио и опет живио г. Др. Рачки, први дјејеписац на словенском југу!

Море људи, освестите се, умирите се, не предајте се и сетите се ваших старих и старе оне изреке: „Латини су старе варалице!“

Господин Рачки није ни Латин ни Латинин, већ прави Славјанин, Словенин, Словинац, прави коренити Хрват, а песма каже: „Знам Хрвата, знам мог брата!“ Живио брат наш Др. Рачки!

Море људи, а знате ли ви, шта је све писао и написао, и шта је све казао и доказивао тај г. Рачки?

Знали ми то или не знали: то се тебе ништа не тиче и није нужно, да све то знамо, кад знамо, врло добро знамо и ето смо се сад баш уверили, да нам је г. Рачки брат, присни род и крв наша, па знамо и уверени смо, да брат не може писати *небратски*.

Не може? Ето питајте г. Александра Сандића у Н. Саду, да ли може, и он ће вам казати.

А што ти нас шиљеш до г. Сандића и какав је Сандић човек или муж? Какав нам је он јунак и срчан човек — *cordatus homo*? Ето има већ скоро 20 година, како све једнако нариче за палим војводама и јунацима нашим; нариче, лелече и сузе рони за војводама и јунацима, којих је било али сада нема. Та од самих суза његових, што их је он досле од 18 и више година овамо пролио за Чичом и оним добом, кад је Чича војевао и бранио шајкашку крајину, од самих тих суза, велимо, — да су то само праве сузе биле, — створила би се до данас река, која би могла опрати и однети са собом у Црно море сав јад и гад и несклад и разлад наш и између нас! Јест, ал суза извире из срца, а Сандић нема срца. Та Сандић нема ни онолико срца, колико једна жена, колико је имала Маргита девојка. Почуј само, шта вели стари гуслар. Старац Милија, који ли је био и како ли се звао онај стари гуслар, који пева: — на Прилипу граду бијеломе, онђе бјеше Краљевићу Марко. Па чу ли селе, Маргита ђевојко! Све то бјеху наше војводе, све су били, па су преминули, који, селе, они починуше, а који ли они изгинуше; данас тога нема ни једнога, сам остаде у Сријему Рајко, као суво дрво у планини; шта ће себе, шта ли ће

Сријему, а шта ли ће у Ср'јему Турцима? Па извади ноже од појаса, удари се посред срца жива; мртав паде на земљицу црну; Рајко паде, *Маргита допаде? Пишти љуго, како змија љуга, — па дохвати Рајкове ножеве, удари се посред срца жива*“. — Маргита ђевојка из Сланкамена у Срему не говори много, не какоће дуго, не бира најбираније речи, не пренемаже се, не увија се и не развија се на дугачко и на широко, већ чим „Рајко паде, Маргита допаде, па дохвати Рајкове ножеве, удари се посред срца жива“. Она се удари посред срца жива и паде покрај Рајка војводе, а нити јој је војвода Рајко био какав род, нити су јој оне силне војводе, које помиње Рајко, и које Маргита назива својом браћом, била права браћа, као год што ни Чича на Јарку ни патријарх Рајачић ни Дели-Татомировић није Сандићу никакав род — но Маргита се удара посред срца жива и паде покрај Рајка мртва а г. Сандић, и ако је стотину — мало је! — хиљаду пута понављао и у најразличнијим варијацијама понављао оне последње речи Маргите ђевојке, изречене на славном камену крај Дунава у Срему: „Браћо моја, српске војводе, како бисте, како преминусте, а како ли робље остависте, робље ваше све турско подножје“, нит је пао, нити пада, нит се удара посред срца жива, већ живи и животари — не живи да богме, као што адвокати живе, али тек живи и живећи бога хвали и „те деум лаудамус“ пева а нарочито на крају године, маџарске школске године! Шта с' видио дакле, шта си смислио, а на томе господин-Сандићу, и што нам Сандића помињеш?

Но па кад г. Сандић није ништа, или кад сте тако љутити на Сандића, те нећете ни да чујете оно, шта Сандић каже о Хрватима и како Хрвати, н. пр. Дон Миховило Павлиновић, братски, баш братски о нама пишу, — ја вас нећу ником више слати већ бих вас само замолио, да прочитате само онај извадак из опширнијег дјела о одношају српских деспота и доселица напрама круни и краљевини *Хрватској* и Угарској год. 1426—1503., који је др. Фрањо Рачки

у „Књижевнику“, часопису за језик и повјест Хрватску и Српску, у II. години (г. 1865.) на страни 476. и даље приопћио, и где г. др. Фрањо Рачки између осталог, а на стр. 484. и ово вели: „Ови податци сведоче белодано, да деспоте нису у Угарској и Срему уживали изнимних какових повластица и права, већ да су само такве повластице и таква права имали и напрама круни и у краљевини и у жупанији, какова уживаху по уставу, закону и обичају остали достојанственици, племићи и властела. *О каквом посебном управном земљишту, о каквом изнимном правомоћју у Сремској жупанији не може бити за оно доба ни спомена*“. Тако је год. 1865. — дакле само с две године раније — писао о *деспотовини српској у Срему* год. 1426—1503 год. тај г. Рачки, коме сада тако одушевљено кличете и вицете урнебесно: живио! Ја вам и опет кажем: паците, будите на опрезу, немојте се заносити, не виците: живио! не уздајте се, нити изгледајте, да вам помоћ дође с те стране. Нису наши стари бадава рекли: „Латини су старе варалице“. Чувајте се, да вас не уједе или репом не ошине љуга гуја! Биће боље да пређемо преко г. Рачког — на дневни ред, на Грка Лаоника. Истина да су и Грци лукави били вазда па и данас да су лукави; да и наш народ зна, да је Грк „пријевара стара“. За то је још онај стари Грачанички протопоп Јефимије „Зрџинић“ из Душановог века познавајући врло добро „*гордіе и високоуније злопомниоурије Греки*“ у писму свом писаном, као што господин Панта мисли, око г. 1352. рекао: „*Немы да воудохтъ оустн ихъ* (т. ј. Грка) *льстивые*“ али је опет Грк племенитији и — ближи нам је од Латина и од Латинина.

Та нека и једне и друге носи — мутна вода! Али што ти ту све једнако помињеш Латине и Латинине, кад г. Фрањо Рачки, као што смо већ једаред рекли, није ни Латин ни Латинин, већ чист-пречист, овејан и препреден Хрват и хрватски син, и хрватска дика и заточник. Живио г. др. Фрањо Рачки!
(Наставиће се.)

УСПОМЕНА НА ПОКОЈНОГ ПРИЈАТЕЉА.

ОД МИШЕ ДИМИТРИЈЕВИЋА.

(Наставак.)

Бредно ће бити саопштити овде и почетак трећег комада. Исти је за нас у толико интересантан, што тај посао спада још у раније доба ђаковања Костиног на гимназији.

Ево тога почетка:

ЧИН ПРВИ.

ПОЈАВА ПРВА.

(Сокак. Драгомир сам.)

Драгомир.

После тољко труда, после тољко зноја,
Нађох те најпосле, голубице моја!
Ма где су те муке, што тршио не би,

Само да је можно ближе бити теби?
 Утеха је за ме, ако ништа више,
 Да бар сада знадем: овде она дише!
 Лаком ногом шеће испод тога крова,
 Тихи санак спава иза тих зидова.
 Утеха је за ме, јер ћу барем моћи
 Њојви ближе бити по дану и ноћи,
 Вребати тренутка — сретнога за мене,
 Да отвори прозор и кров њега глене,
 А поглед ће њезин, лутајући свуде,
 Видети и мене како стојим туде.
 Љубави ће мојој тада лакше бити,
 Јер ће рајски поглед учит' ме трпшти.
 Ма зашт' трпит' само, зашт' губити наде,
 Док још капи крви у мени имаде?
 И ако је веће другом обречена,
 Још венчана није, јоште није жена.
 Само да се мени у кућу увући,
 Па ћу ласно после с душманом се тући.
 Ма у кућу како? Ко би ми то рек'о,
 Тај би ми за цело — ма, пет! Иде неко!

ПОЈАВА ДРУГА.

Драгомир и Божа.

Божа (пева).

Ја сам шегрт Божа
 Чизмарског заната,
 Нити имам кожа,
 Нит' имам алата!

Мајстор свак' ме тера:
 „Тај ни за што није,
 „Одоше због њега
 „Све нам муштерије.“

А због чег' су от'шли,
 Видећете саде,
 Слушајте, па каж'те,
 Ко право имаде.

Једног чизма тишти —
 „Ако ј' скинут' могу?“ —
 Ухватим, повучем,
 Уганем му ногу.

Е, јесам сад ја крив,
 Ил' је мајстор био,
 Што му ј' тако уске
 Чизме направио?

Другом су дугачке,
 Ногу му бламира,
 — Да их брзо скратим,
 Јер музика свира.

„Одмах ће то бити!“
 Ја му на то речем,
 Па му 'нако с ноге,
 Што ј' дуже одсечем.

Само у брвини
 Што сам прегледао,
 Па заједно с чизмом
 Палац одсекао.

Е, јесам сад ја крив,
 Ил' је мајстор био,

Зашт' му је дугачке
 Чизме направио?

Трећем су широке,
 Са ноге му спада,
 — Дај, да брзо стесним,
 Јер је променада.

А како ћу брже
 Већ натрпам смоле,
 Нек' му се прилепе,
 Да не спагну доле.

Јест — ал' да ви'ш после,
 Не мож' да их свуче,
 Псује, грди, виче,
 Као бака хуче.

Е, јесам сад ја крив,
 Ил' је мајстор био,
 Што му је широке
 Чизме направио.

Е, видите, тако
 Ја сирома страдам,
 Отера ме мајстор
 Кад се и не надам.

Ма то ништ' не чини,
 Нек је Боже жива,
 Па ће бити јести
 Макар сувих шљива.

Јер треба ли гдегод
 Писамце послати,
 Ал' онако — знате —
 Да не види мати,

То се одмах вели:
 Божа ће већ знати,
 Без да ико вида,
 У руке га дати.

Па кад госпођица
 Божу к себи зове,
 Да штифлетне купи,
 А штифлетне нове,

То већ Божа знаде,
 Тек огле изађе,
 Да у ти штифлетни
 Одговора нађе.

Ја л' када би рада
 Млада госпа знати,
 Када ће јој старац
 Кући доћи спати.

Не због другог чега,
 Ван би само рада,
 Да се не уплаши
 'нако изненада, —

То је одмах Божа,
 Који стражу чува,
 Па, кад мужа види,
 У тарабу грува.

Ја л' се опет згоди,
 Да би мајка стара

С оџициром каквим
Да се разговара,

То већ оџициру
Божа рећи знаде,
Да у старе мајке
Дуката имаде.

Е, а отај занат
Добро се и плаћа,
Кад када у новцу
Кад кад преко

Па ниједан наплат
Није тако ружан,
Јер бар нико никад
Не буде ми дужан.

Истина, да многи
По ваздан ми зборе,
Да код тог живота
Све по мене горе,

Да ме никад мајстор
Ослободит' не ће,
Е, има ли од те
Лудорије веће?

К'о да Срби не ће,
А до прве згоде,
Сетит' се и Боже,
Да га ослободе!

Драгомир.

Право, Божо, право, жив у мајке био!

Божа.

О, о! Оппростите, нисам вас видио,
Јер друкче за цело рек'о бих вам веће,
Да вас Божа никад заборавит' не ће.

Драгомир.

А због чега, Божо?

Божа.

Зар сте позабили,
Да сте ми ономад дукат поклонили,
Што сам само дон'о робу с пароброда,
И у собу ун'о — пет корака хода?
'Ал' Божа је поштен, Божа чувства има,
Благодаран биће таквим поклонима.
За то вам сад кажем, да ћу срећан бити,
Ако вас у чему могу послужити.

Драгомир.

Никад боље! Божо, јеси ли од речи?
Па помогнеш мени, помоћ'ћу ти срећи.

Божа

Шта? Зар је у игри цела моја срећа?
Господине драги! И груди и плећа,
И нога и рука, и сви уди моји,
И најпосле глава на служби вам стоји —
То јест слагао сам, главу дати не ћу,
Јер како без главе да уживам срећу?

Драгомир.

За све ото не дам ни мрвице леба, —
Досетљивост твоја и памет ми треба.

Божа.

Шта? Зар та маленост? — Прост'те што ћу рећи,

Ви сте баш из шуме морали утећи,
Када још не знате, да к'о тиме ради,
У данашње време умире од глади!
Но сад ствар ми каж'те.

Драгомир.

Желиш ли је знати,
Требаће пре свега говорит' ми дати,
Т'ко ћути сада!

Божа.

То ћу тешко моћи!

Драгомир.

Па на мене слушај!

Божа.

Још ће теже поћи!

Драгомир.

Видиш кућу ову, у тој кући дише
Небеско створење —

Божа (зварајући по небу).

Још ће бити кише!

Драгомир.

Ма ти и не слушаш —

Божа (замисљен и збуњен).

Слушам! Само даље!

Може с' поуздати, ко ме куд год шаље.
Каз'ли сте: Мирише немецко печење —

Драгомир.

Та какво печење? — Небеско створење,
Див-анђелак с неба, вила из планине,
Богиња, што у се скрива све врлине,
Једном речју веће, девојчица лепа . . .

Божа.

Ја ту не знам ни главе ни репа!
У кућици отој, чудно ми је мало,
Да их је толико кирајчија стало.

Драгомир (смејући се).

Ка' што видим, ниси појетичан јако.

Божа.

Ја јектичав нисам, нит' ћу бити лако!
Умерено живим, по недељу дана
Бели, црни, жути пасуљ ми је рана.
Па још кад се добро понаједем боба,
Не бојим се смрти, не бојим се гроба.

Као што смо напред рекли, да је ова глума не-
довршена, могли смо сада из ње саопштити само
оволико, колико се у хартијама покојниковим зате-
кло. Из овог одломка не може се заплет ни назрети,
али што је значајно, то је, да у дијалозима имаде
по нешто досетака и каламбура.

На овим покушајима књижевним, будући су ве-
ћином на Реци писани, опажа се у стилу и у језику
хрвастина. Уплив хрваштине опажа се пак и на
самом писму, јер један део ових покушаја (међу
њима напред саопштена прва песма и путописна
прта из Цариграда) писан је латиницом.

Из саопштених одломака књижевних покушаја
могло се видети, да се у томе гимназијалцу буди
и развија будући књижевник. (Наставиће се.)

НАШЕ ГИМНАЗИЈЕ.*)

ОД ЈОВАНА ТУРОМАНА.

длуком народне скупштине у Нишу подигнуте су седморазредне наше гимназије на 8 разреда.

То нам даје повода, да бацимо један ма и летиичан поглед на наше школе. и то за овај мах на наше гимназије.

Почећемо овај поглед наш са једним наводом из Панчићевог чланка, који је штампан у последњој (66.) књизи Гласника Срп. Уч. Друштва, а којем је наслов: „Нова грађа за флору кнежевине Бугарске.“ Поменути навод гласи: „Софија расте на југоисточном свом крају — пошав од кнежевог конака на југ, и ту почиње да се заодева у европско рухо. Од нових, последње (1882.) године подигнутих зграда најугледније су велика гостионица „Блгариа“ и гимназија, у којој се за сада и собранија држе.“

Године 1882., кад је у бугарској престоници подигнута једна од најлепших зграда, зграда гимназијска, која је стала 600.000 динара, навршило се било новој држави бугарској тек четири године живота. А држава српска постоји ево, слава богу, већ *седамдесет* година, па до дандана не ма у својој престоници зграде гимназијске. Најглавнија средња школа у нашој отаџбини, велика гимназија београдска, има свој квартал у Мишиној задужбини, згради великошколској, и дотерала је дотле, да јесевас у свој I. разред није могла ни једног новог ђака примити. Док још Србија никоме ништа није дуговала, не паде нам на памет, да за, тако рећи, најважнију школу достојан дом у Београду подигнемо. Последњих шест година задужисмо Србију са толиким милионима динара, па се опет до данашњег дана не сетисмо, да учинимо оно, што Бугари учинише одмах после четири године свога живота државног.

Па још и ово треба узети на ум. Бугарска гимназија у Софији јесте *хуманистична*, дакле по појмовима целог образованог света *права гимназија*. Ми пак да смо до сада и подигли зграду гимназијску и то ма како угледну и величанствену, опет не би под кровом њеним била гимназија, већ завод некакав, коме друкчије име приличи. Хоће ли будућа осморазредна гимназија наша бити права гимназија, или ће се може бити хемија, биологија, антропологија, геологија и т. д. учити још у већој опширности, идемо да видимо. Но толико већ сада кажемо, да отаџбина наша неће имати завода, који заслужује, да се назове гимназијом, ако досадањи наставни план гимназијски остане, па ма гимназија подигнута била не на 8, већ на двапут и трипут по 8 разреда.

Ми имамо 22 средње школе, које носе име: *гимназија*. И то у Београду, Крагујевцу, Нишу, а на годину и у Зајечару, имамо потпуне гимназије; а у других 18 варошица имамо толико нижих гимназија. Но нити су наше гимназије гимназије, нити су наше ниже гимназије ниже гимназије. Да наше гимназије нису оно, што сви народи разумеју под гимназијама, познато је свакоме, ко се коле разуме у стварима школским. А и онај, који се не разуме, може лако сазнати. Нега на пр. родитељ какав, чији је син свршио, рецимо, пети или шести разред у којој нашој гимназији, покуша свога сина одвести ма куд на страну у гимназију, видеће, да му син са поднетом сведоџбом нигде неће бити примљен. Да наведем овом приликом пример један, који је у томе погледу врло поучан. Пред почетак прошле школеке године доведе један родитељ свога сина, који је свршио 4 нижа разреда гимназијска у Чачку, у Нови Сад, и хтедне га дати у тамошњу српску гимназију. Па знате ли, шта му је рекао управитељ те гимназије? „Син ваш не може због незнања језика латинског, који се у нас учи од првог разреда, бити примљен ни у пети ни у четврти, ни у трећи, ни у други разред; и како још у нас у Угарској постоји закон, да се у гимназију примају деца, којима има више од девет, а мање од дванаест година, а син је ваш, као што мало час рекосте, навршио већ 14 година, то га не бих могао примити ни у разред *први*.“ Што је овај Чачанин искусио у гимназији новосадској, то би искусио и у свакој другој страниој гимназији.

Овде ће, извесно знам, по који читалац упасти ми у реч са примедбом: „А шта се нас тиче уређење страних гимназија? Ми смо своје уредили према нашим потребама, па квит рачун.“ О овим „нашим потребама“ биће после говора; а сад опет да наставимо, где смо прекинули.

Наше ниже гимназије могле би се назвати и нижим реалкама, јер су законом изједначена четири нижа разреда гимназије и реалке. Који се год предмети уче у четири нижа разреда гимназијска, они се исти уче и у четири нижа разреда реалке. Због ове истоветности предмета у нижим гимназијама у нас и нема првог и другог разреда реалке, већ се ова оба разреда свршују у гимназији.

Рекосмо, да би се наше ниже гимназије могле назвати и нижим реалкама, и зашто би се тако с потпуним основом могле назвати. Но *куд и камо би било још и коректније*, да се наше ниже гимназије

*) У овој расправи говори поштовани писац о гимназијама у Србији. — У.

никако и не називају нижим гимназијама, већ нижим реалкама. Јер чиме се управо у целој свету разликују ниже гимназије од нижих реалака? Разликују се тиме, што се у првима уче стари језици, а у другима не уче (изуевши немачке реалке I реда, у којима се кроз свих 9 разреда учи латински језик). А у нашим нижим гимназијама нема спомена о оним предметима, који чине разлику између нижих гимназија и нижих реалака, већ се у њима искључиво уче они предмети, који се свуде уче у реалкама (изуевши, као што рекосмо, немачке реалке првога реда). И тако је, као што мислимо, свакоме јасно, да ми немамо 18 нижих гимназија, већ 18 нижих реалака II реда, и да тако исто прва четири разреда гимназије београдске, крагујевачке, нишке и зајечарске нису четири нижа разреда гимназије, већ 4 нижа разреда реалке II реда.

Заводећи у нашој отаџбини гимназије, нисмо разумевали устројство страних гимназија, па смо своје средње школе, које смо назвали гимназијама, удешили најпосле тако, како нигде под овим небом нећемо наћи.

У гимназијама ма ког народа уче се готово исти предмети, и број је ових предмета незнатан с обзиром на оно кардинално педагошко правило: *non multa sed multum* (не много већ темељно). На пр. у гимназијама немачког народа, које имају 9 разреда, које служе за образац гимназијама свију народа, и са којима су и Французи после Седана своје гимназије готово изједначили, уче се ови предмети: 1) наука о хришћанској религији, 2) немачки, 3) латински, 4) грчки, 5) француски, 6) историја и географија, 7) рачун и математика, 8) јестаственица, 9) физика, 10) писање, 11) цртање.

Зар ми не бисмо могли задовољити се оваквим наставним планом? Јесу ли оваквим планом искључени реални предмети? У нас како ко спомене „класичну“ или „хуманистичну“ гимназију, одмах се удара у сва звона, како је то така гимназија, у којој се учи само грчки и латински. Ама нису ни из чијих гимназија искључени реални предмети; само се из њих учи онолико, колико је потребно да се зна, да се са успехом могу наставити на универзитету. Онолико из природних наука, колико се у нашим гимназијама учи, не учи се нигде на земном шару. С обзиром пак на то, што су наше гимназије претрпане природњачким предметима, може се

с пуним правом рећи, да су природне науке главном основом васпитања наше младежи и нашег народа. А „где се природне науке учине једином или главном основом васпитања младежи и народа, ту ће се одгајити хладан, празан и без духа нараштај, у којем закржљаве највиша добра човечанства. Суров материјализам, обожавао златно тело јесте неизминива последица тога култура природе.“ (Види K. L. Schmidts Encyclopaedie des gesammten Erziehungs- und Unterrichtswesens, III. Bd. S. 61.).

Пре но што одем даље, ваља овде да споменем још један факт, који треба пред очима да имају сви они, који ма најмањег утицаја буду имали на преустројство наших гимназија. А факт је тај ево ово: Искуством је доказано, да се празнине, које гимназија у природњачким знањима остави, на универзитету могу испунити; али да се слабо знање језика не може са свим накнадити ни поред највећег труда на универзитету.

А сад да видимо наставни план наших гимназија.

У нас је при прављењу наставног плана за наше гимназије, које имају 7 разреда, учињено са свим противно поменутом кардиналном педагошком правилу, јер ево масе предмета, што се у нашим гимназијама уче: 1) наука хришћанска, 2) српска граматица, 3) старословенска граматица, 4) литерарни облици, 5) историја литературе, 6) латински, 7) француски, 8) географија с космографијом, 9) немачки, 10) историја Срба, 11) историја света, 12) познавање човека, 13) ботаника, 14) зоологија, 15) минералологија, 16) бијологија, 17) антропологија и хигијена, 18) геологија, 19) земљица, 20) физика, 21) аритметика, 22) алгебра, 23) геометрија, 24) цртање геометријско, 25) цртање слободоручно, 26) красноречје, 27) гимнастика и војно вежбање, 28) цртање (необавезно), 29) стенографија (необавезно).*)

Камо тога мозга младишевог, који од оволике масе предмета неће ослабити? Камо тога тела, које под теретом оволиког броја предмета неће клонути?

*) Овај наставни план наших гимназија објавио је берлински Zeitschrift für das Gymnasialwesen у својој новембарској свесци од пр. године са овом пропратницом: „О наставном плану српских гимназија добисмо овај преглед. Преглед тај доказује, да ми школе са таквим наставним планом не бисмо признали за гимназије.“

Л И С Т А К.

ПИСМА ВУКА СТЕФ. КАРАЦИЋА ЛУКИЈАНУ МУШИЦКОМ.

ИЗНОСИ НА ЈАВНОСТ МИЛИВОЈЕ К. БРАНКОВИЋ.

XXVIII.

У Бечу 2. (14.) марта 1826.

Пречесњејши Господине,

љубезни и високопочитајемо пријатељу!

Ономадне сам вас питао, или ћете ово новопослано објављеније *само за себе* да се штампа или на посљедњој страни овога листа, ће су клерици; но послје ми је пало на ум, да ви не будете мислили, да се оно штампа на ономе *пређе* посланом листу централиста? Ако сте то мислили, ваља да и централисте опет на ново да пошљете, јер они пређашњи Бог зна кад ће доћи из цензуре (може бити, да ће прије отићи у Карловце и у Загреб)! Оно све, што је с оним објављенијем прије у цензуру дато, мора заједно и путовати свуда.

За овај лист ради исповједи нијесам још питао; него то знам, да ви тамо не можете печатати, јер ту ваља сила којешта. Но будући да ови листова много ваља, зато би требало најбоље, да се ово изреже у бакру, па онда можете штампати колико вам воља; па кад наштампано потрошите, онда подајте опет штампати и т. д. Ово много неће коштати; само

гледајте новаца да пошљете, или, ако се бојите, да вам ја у сиротињи повце не поједем, нађите овђе каквога човека, који ће платити, кад му се конта донесе; а без тога не помаже ништа више ни спомињати.

Ако ћете ми коју оду послати за Забавник, гледајте побрзо.

Говори се, да ће Кенгелац, архимандрит и директор, доћи у Беч: без сумње први да тражи владичанство, а други Несторовићево мјесто (овај ће по свој прилици наћи, што тражи).

Вршчани једнако туже (јавно) Радивојевића и њекоји говоре: Или он из Вршца или ми из српске вјере (овђе би Србин казао: Расрдио се говедар на село, и т. д.). Највише ми је за чудо, да се и Волић, као конзисторијални нотариј, потписао на ту тужбу!

С истинитим високопочитанијем јесам

Ваш покорни слуга

Вук Стеф. Карацић.

П. П. Молим, поздравите ми љубезно господина Трукују.

К О В Ч Е Ж И Ћ.

ПОЗОРИШТЕ И УМЕТНОСТ.

(Концерат гимнастичног друштва). — Пишу нам из

Београда: 26. марта београдско друштво за гимнастику и борење приредило је у народном позоришту концерат са представом. На концерту осим позоришног особља суделоваху госпођа К. Вилковска, г. Васа Радловић, београдско певачко друштво, црквена певачка дружина „Корнелије“, певачко друштво „Даворје“ и академско певачко друштво. Ово беше највећи концерат у Београду, а испао је на опште задовољство публике. Највећма је занела публику госпођа К. Вилковска својим свирањем на виолини. Госпођа Вилковска још као госпођица Ото фон Отенфелд давала је по важнијим немачким варошима концерте, и сматраху је међу првим виртуоскињама на виолини. У Београду је сада други пут свирала пред широм публиком, која је најласкавије поздравила и више пута љазивала. Још да је госпођа Вилковска свирала коју српску арију, чији би звуци нашој публици били познатији, уживање би постигло свој врхунац. — Са певањем нисмо у опште задовољни, особито би препоручили академском певачком друштву, да другом приликом припази што ће певати, и да се чува којекаквих Кукавица од Штирског. Једно нам се пак нимало не допада на овоме концерту. Од шеснаест нијеса само су пет Чижекове и Јенкове композиције и једна Свето-

лика Радвановића, а остале су или Штирског или страних композитора. Зар поред толико лепих српских песама, па да најстарије српско певачко друштво пева: „Крстоносце на мору“ од Бавена и „Циганку“ од Балџеа? — Још певачице овог друштва беху одевене у српском сељачком оделу!... Лепе ли ироније!! — Највећма нас дираху композиције Штирског и слушајући те мелеске звукове сетисмо се речи, које је последњих дана рекао Верди једном младом Талијанцу: „Никако — вели Верди — не могу да трим, да један Талијанац пише као Немац, а Немац као Талијанац. Талијанац треба да пише музику за Талијанце, а Немац за Немце. Истина је, да је музика универсална, али они, који је пишу и који је слушају, нису универсални, јер је природа њихова сасвим различна и сваки народ тражи оне звуке, који су производ његовог осећања, његове природе, његове земље. На ово треба увек пазити“. — Тако пише Верди, а код нас дође какав Штирски и други, па одмах компонуј српске песме, а кад дође концерат, тада поред својих неваљалих композиција запостављају лепе српске песме. Али њих не треба кривити, кад им се може! — На овом концерту представљао се први пут Лабишов комад „Први корак“. Као свако Лабишово парче, тако и ова мала комедија пријатно је забављала публику својом лепом и здравом шалом.

КЊИЖЕВНЕ БЕЛЕШКЕ.

— 150. свеска Народне библиотеке браће Јовановића доноси у преводу с руског приповетку Ивана Тургењева под насловом „Привиђења“.

— Изашао је Крашевскога „Песник и свет“ у лепом преводу и укусном издању Рајковом. Штампан је у штампарији Арсе Пајевића. Преводилац је напред читавих двадесет страна написао о животу и раду Крашевскога и ту је при крају саопштен одломак из одговора славнога тог писца на замерке, што су неки у своје време замерили „Песнику и свету“. Читаоци нашег листа знају, да је Рајко вешт преводилац; уверили се преклаше из Шенџевичеве црте „Из наметара познањеског учитеља“ и лане из „Цртица угљена“ од истог писца, које је млади преводилац за наш лист превео. Не треба ваљда изрично да спомињемо, да су и стихови у овом преводу „Песника и света“ лаки и течни. Штета само, што многе штампарске погрешке — без тих већ код нас не може бити књиге! — заустављају човека а превод би се иначе читао дивота. До 38 „важнијих“ погрешака исправљено је на крају књиге.

— Управа Београдског народног позоришта издала је „Преглед за годину 1886“. На челу тој књизи као увод има диван чланак Милорада П. Шапчанина „Појевија и данашње доба“, на онда долази „Поглед на репертоар“ од драматурга Милована Ђ. Глишића. Затим је саопштен позоришни наметар од год. 1835. до краја 1886.; то су врло важне и знамените белешке. Назначени су после тога чланови управе Београдског позоришта и глумци и глумице. Ту је уз сваког глумца и глумицу читав национал њихов и мала историја рада им глумачког. Опширно се може затим читати, како је протекло оно књижевно вече у очи св. Саве ове године, на којем је проглашена награда „Немања“. После тога је регистрован сав репертоар по азбучном реду ерских наслова, најпре оригинали (и прераде) на онда преводи, које је године који комад први пут приказан и колико је пута досад свега прешао преко Београдске позоришне (Милорада П. Шапчанина „Госпођица као сељанка“. Милутина Ј. Илића „Ново доба“ и Бранислава Ђ. Нушића „Народни посланик“ нису приказани ниједаред а стоје у регистру; уз Округићеву пак „Шокицу“ нема назначено, да је приказана лане 5. Јунија. В. 24. број нашег листа од прошле године на страни 800.); наслови превода још су осим тога регистровани заједно са насловима тих комада у оригиналу. На крају су азбучним редом пописани изворни писци и њихови комади а иза њих преводиоци са преведеним глумима.

— Г. Манојло Грбић, професор и катихета у српској учитељској школи у Горњем Карловцу, пише „Историју владицанства горњо-карловачког“, која ће за годину дана бити готова. Дело се пише на темељу изврених списа и споменика, побраних из архиве владицанске, гомиреке и политичке власти, из земаљских законика и повесничара домаћих и страних.

— У 63., 65. и 70. броју „Видела“ у лиску изашао је „Прилог српској синтакси“ од Светислава Вуловића, у којем према Андри Николићу брани 46. и 61. стих народне

песме „Огњена Марија у паклу“, који у последњем издању Вукових песама гласе друкчије него у новом државном издању. Том приликом Вуловић као члан редакцијског одбора у издању Вукових дела правда и оне силне штампарске погрешке, које се увукле „поред све највеће и најсавесније пажње редакцијске. Напоследку вели: „Нашој журналистици биће и утеха и заслуга, ако у идућим књигама Вукових дела ова штета буде много мања или ако је никако не буде.“ Ми на то велимо: Право би и било!

— Мирослав Цугшверт, учитељ у Загребу, моли свештенике, учитеље па и остале родољубе у Хрватској, Славонији, Далмацији, Босни, Херцеговини, Србији и Црној Гори, да му до краја Јулија о. г. било писано латиницом било ћирилицом из свога краја пошаљу у чисту наречју онога краја, како народ говори, по могућности коју песмицу, приповецицу, бајку, причу или дијалог, пословицу или заговоретку. Свега нека је највише за једну или две стране велике осмине. Нека се тачно означи крај, где се то говори, а мање познате речи нека се протумаче; по могућству нека се означе нагласак бар дугих и кратких вокала. Имена сваког, ко му што пошаље, нека се развојетно испишу, јер ће се у књизи штампати. Ову молбу износи Цугшверт по други пут, (в. 24. број нашег листа од прошле године стр. 797. под „Nарpredak“) јер му се једва неколико њих одавали. Ми је препоручујемо.

— Ксавер Шандор-Ђалски, један од најбољих, а онај вреднији хрватски приповедач, почео је ове године у 15. бр. *Vienca*, опет канда повећу приповетку, „Јанко Бориславић“. Јака је страна приповедачкога његова дара, што у својим приповеткама уме да вешто уплеће савремене прилике хрватског друштвеног живота у своје идеје. Тако у ланском увенчаном свом роману: „У ноћи“, па, судећи по почетку, ево и у овом.

— По руском закону престаје након 50 година после пишчеве смрти право ауторско. Тако постадоше 25. јануара о. г. дела Цупкинова општа својина народа руског. Издавач „Новога Времена“, Суварин, приредио је одмах издање у 15.000 примерака, дакле у 150.000 свезака. Првог дана продано је 10.000 примерака у самом Петрограду; остали део по губернијама. Народ је тако навалавао на дућан, да га је разорио, и једва је полиција могла да уведе ред.

— У Берлину излазиће међународне новине за трговињу и индустрију „Der Weltmarkt“. Уредници су Мајер и Билиц. Те новине излазиће четир пута месечно; двапут на немачком а по једанпут на енглеском и француском језику.

— Овог летњег течаја предаваће проф. Лескин на Лајпцишком свеучилишту: граматiku старо-бугарског (црквенословенског) језика (по својој књизи о старо-бугарском језику, 2. издање у Вајмару 1886); већтање у читању старо-бугарских споменика; историју старо-чешке књижевности; о литавском народном песништву.

— Шерова општа историја књижевности излази у 7. издању. До сад је изашла прва свеска, код Конради-а у Штутгарту, цена је тој свесци 60 нов.

САДРЖАЈ: Краљево звоно. (Наставак.) — Песма. Црта из сеоскога живота. (Свршетак.) — Дум Антон Казали. (Свршетак.) — О кнезу Лазару. (Наставак.) — Успомена на покојног пријатеља. (Наставак.) — Наше гимназије. Од Јована Туромана. — Листак. Писма Вука Стеф. Караџића Луккијану Мушичком. XXVIII. — Ковчежић. Позориште и уметност. — Књижевне белешке.

„СТРАЖИЛОВО“ излази сваког четвртка на читавом табаку. Цена му је 5 ф. а. вр. на целу годину, 2 ф. 50 н. на по год., 1 ф. 25 н. на четврт год. — За Србију и Црну Гору 14 динара или 6 ф. на годину. — Рукописи се шаљу уредништву а претплата администрацији „Стражилова“ у Нови Сад. — За Србију прима претплату књижара В. Валожина у Београду.